

16. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К., 1994. – С.413.
17. Патер І. Союз визволення України та українське питання в політиці Центральних держав 1914–1918 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип.3–4. – Львів, 1997. – С.140–162.
18. Патер І. Союз визволення України. Проблеми державності і соборності. – Львів, 2000. – С.345.
19. Перепада В.В. Українсько-німецькі відносини в 1914–1920 рр. Соціоісторичний аналіз. – Запоріжжя: ЗДУ, 1999. – 144 с.
20. Попик С. Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. – Київ – Чернівці, 1999. – 236 с.
21. Ремер К., Бах П. Політика німецького імперіалізму щодо України в першій світовій війні // Український історичний журнал. – 1968. – №8. – С.17–26.
22. Реєнт О.П. Світова війна і загострення суспільної кризи в Україні // Історія в школі. – 1998. – №5–6. – С.15–18.
23. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: У 3 т. – Б.м., 1983. – Т.1. – 510 с.
24. Цьолнер Е. Історія Австрії / Пер. з нім. Р.Дубасевич, Х.Назаркевич, А.Онишко, Н.Іванчук. – Львів, 2001. – 712 с.
25. Швагуляк М. Час надій, ілюзій та розчарувань. Німеччина в українській політичній думці (кінець XIX – перша половина XX століття) // Політика і час. – 1996. – №12. – С.63–64.

In the article is analyzed the Ukrainian question in the east foreign policy of Germany at the beginning of World War I. The author tells about conquer plans of German government, monopolists, scientists of the German Empire to Ukraine. Also analyze the Ukrainian and German community and its evolution during the World War I.

Key words: *Ukrainian question, German government, Pangermanic League, evolution, ukrainian-german community, World War I.*

УДК 94(4)“192/199”

ББК 63.3-6.

В.Л. Комар

УЧАСТЬ ГРУЗИНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРОМЕТЕЇВСЬКОМУ РУСІ (1921–1939 рр.)

У статті представлена історія участі грузинської еміграції в міжнародному прометеївському русі (1921–1939 рр.). Головна увага присвячена співпраці Польщі з еміграційними урядами кавказьких республік. Значне місце відведено ролі поляків у формуванні федераційних союзів республік Кавказу.

Грузинська еміграція в 20–30-х рр. XX ст. брала активну участь у прометеївському русі під керівництвом Польщі, який мав виразно антирадянський і антикомуністичний характер. Однак об'єднання кавказьких емігрантів у Комітет Незалежності Кавказу й підписання пакту Кавказької конфедерації не дало жодних практичних результатів для реалізації прометеївської концепції. Головною помилкою прометеївської політики було переконання у внутрішній слабкості СРСР і переоцінка сил антирадянської еміграції народів Кавказу.

Ключові слова: *прометеївський рух, прометеїзм, Польща, Грузія, грузинська еміграція, Кавказька конфедерація.*

Прометеївська ідея стала актуальною в період становлення Польської республіки в міжвоєнний період. Прихильники прометеїзму з найближчого оточення Ю.Пілсудського своїм головним конкурентом в регіоні Східної Європи вважали Російську імперію, а згодом Радянський Союз. Уважалось, що внаслідок революційних трансформацій імперіалістична суть Росії залишилася незмінною. Вона й надалі вважалася “тюрмою народів” і джерелом зовнішньої загрози для Європи. Концепція прометеїзму Польщі спрямовувалася на визволення неросійських народів імперії і забезпечення Польщі домінації в цьому регіоні. Базою для цього мала стати федерація з Польщею незалежних держав Азербайджану, Дону, Грузії, Північного Кавказу, Криму, Туркестану, України та інших. Польща, як Прометей, очоливши національно-визвольний рух “поневолевених” Росією народів, брала на себе добровільну місію нести світло європейської цивілізації на схід Європи.

Прометеїзм став невід’ємною частиною східної політики Польщі міжвоєнного періоду. Саме під такою назвою виник міжнародний рух, що об’єднав в еміграції народи колишньої імперії Романових. Українці, народи Південного Кавказу (грузини, азербайджанці, вірмени) численні народи Північного Кавказу, кримські й поволзькі татари, народи Середньої Азії, козаки, народи західної Фінляндії (карели та інгри) стали активними учасниками цього руху, який під керівництвом Польщі спрямовувався проти більшовицької Росії [11, к.8].

Про участь грузинської еміграції в міжнародному прометеївському русі вперше довідуємося з книги С.Мікуліча [24]. Після виходу у світ цієї ґрунтовної монографії вважалося, що тема політичного прометеїзму вже вичерпана. Однак на сучасному етапі з’являються невідомі документи, які дозволили сучасним польським [23] і російським [21] історикам внести корективи у висновки своїх попередників. На жаль, міжнародний прометеївський рух майже невідомий в українській історіографії, що й зумовило наш інтерес до цієї теми.

Жовтнева революція 1917 р. в Росії призвела до створення національних держав у Грузії, Вірменії й Азербайджані. Зокрема, 26 травня 1918 р. була проголошена Грузинська Демократична Республіка [15]. У 1919 р. приступив до законодавчої діяльності грузинський парламент, у якому більшість становили соціал-демократи і, відповідно, диктували свої умови. Соціалістичний уряд Грузії подібно до Генерального секретаріату Української народної республіки (УНР) на чолі з В.Винниченком також зволікав з утворенням власних збройних сил.

Відродження незалежної Грузії не входило в плани більшовиків, які намагалися утвердити радянську владу на Кавказі. У квітні 1920 р. Червона Армія захопила територію Азербайджану. Трактатом від 7 травня 1920 р. Радянська Росія визнала незалежність Грузії, але за умови "... ліквідації іноземних збройних формувань на її території" [Ibid.]. Ішлося, насамперед, про загони козаків і білогвардійців, які різними шляхами поверталися з фронтів Першої світової війни й тимчасово дислокувалися на території Грузії. Зрозуміло, що за відсутності численної і боєздатної грузинської армії ультиматум більшовиків не міг бути виконаним. Це стало приводом організованої військової інтервенції Червоної Армії проти суверенної Грузії, незалежність якої офіційно визнали держави Антанти 27 січня 1921 р. Молода Грузинська республіка не змогла довго протистояти переважаючим силам більшовиків. Її територію було окуповано, а за кордоном поширювалися неправдиві чутки, що "... повсталі грузинські робітники і селяни покликали на допомогу Червону Армію" [15, к.7].

Після втрати державної незалежності Грузії 18 березня 1921 р. її президент Н.Жорданія, депутати парламенту, весь уряд на чолі з першим прем’єром Н.Рамішвілі, представники 17 міжнародних дипломатичних місій емігрували до Туреччини, а звідти до Парижу, який став головним центром грузинської еміграції. Разом із ними виїхала група офіцерів і солдатів колишньої грузинської армії [18].

Уже в 1921 р. була започаткована співпраця Відділу II Генерального штабу Збройних сил Польщі з представниками грузинської еміграції, що базувалася на ґрунті спільної антирадянської діяльності. Згідно з розпорядженням начальника Генерального штабу Польщі маршала Ю.Пілсудського протягом 1921–1923 рр. було прийнято до польського війська на контрактній основі 14 грузинських генералів і офіцерів [2]. Однак спочатку їх статус не був юридично визначеним, бо в польській армії не мали права служити іноземці. Зважаючи на традиції польсько-грузинської співпраці минулих років і на складну політичну ситуацію, Міністерство Військових Справ Польщі визнало необхідним зробити виняток для грузинських емігрантів, уважаючи їх союзниками на випадок війни з СРСР.

Польсько-грузинська співпраця базувалася на спільній антирадянській платформі. Грузинські офіцери добре зарекомендували себе на службі в польському війську [7].

А для лідерів грузинської еміграції Польща була найкращим союзником у їх національно-визвольній боротьбі. Їх об'єднувало неприйняття політики більшовицької Росії і боротьба проти неї.

Вимушений відхід Ю.Пілсудського у відставку з найвищих державних посад у 1923–1926 р. призупинив інтенсивність прометеївської праці. Однак це не означало, що пілсудчики відмовилися від реалізації своїх планів. У цей період Ю.Пілсудський особисто продовжував організацію так званого прометеївського фронту, до якого входили представники еміграції “поневолевених народів” колишньої імперії Романових. У родовому помісті в Сулеювках він зустрічався з лідерами Грузинського національного комітету – Н.Рамішвілі, Ю.Гегечкорі, А.Чхеїдзе, які прибули з Парижу [11]. За дорученням Ю.Пілсудського у Відділі II Генерального штабу продовжували прометеївську діяльність Т.Шетцель, В.Єнджеєвич і С.Чарноцький, а в Міністерстві закордонних справ Польщі (МЗС) – Ю.Лукашевич і Р.Кноль [там само]. Саме в цей період до організаційної діяльності був залучений один із найактивніших діячів польського прометеїзму – Т.Голушко.

Восени 1922 р. Грузія була включена до складу СРСР і одержала формальні ознаки незалежності. На території Грузинської Соціалістичної Радянської Республіки під приводом запровадження диктатури пролетаріату знищувалися грузинські традиції і культура. Використовуючи загальне невдоволення процесами руйнування селянських господарств, фруктових садів, виноградників і плантацій тютюну, що реалізовувалося в рамках більшовицької політики колективізації, Грузинський національний комітет у Парижі через довірених осіб у краї намагався організувати спротив більшовикам [8]. З особливою силою грузинське національно-визвольне повстання розгорілося в 1924 р. У ході його придушення більшовиками загинуло близько 7 тисяч грузинів. Права рука Й.Сталіна – чекіст Мясников – власноручно розстрілював жінок, які особистим прикладом закликали чоловіків до участі в повстанні.

Про страждання двомільйонного народу Грузії були проінформовані в польському посольстві в Москві, а звіди відомості надходили у Варшаву й цілий світ. Військові аташе посольства виконували роль посередників між Відділом II Генерального штабу й агентурою, яка складалася з представників національних меншин у СРСР, що були незадоволені політикою радянської влади. Серед них особливо пильна увага радянських органів безпеки відводилася грузинам. У рапорті про встановлений факт співробітництва польської резидентури в Москві з резидентурами іноземних держав на полях червоним олівцем виділялася основна проблема – “Грузія” [1].

Організаційне становлення міжнародного прометеївського руху відбулося в 1923–1925 рр. Зокрема, Р.Кноль, виконуючи протягом 1924–1925 рр. обов'язки посла II Речі Посполитої в Туреччині, намагався мобілізувати еміграційні осередки вихідців із кавказьких республік. Об'єднання народів Кавказу мало відбуватися на зразок швейцарської конфедерації, яке охоплювало б територію кордону “від Кубані до Тереку” [5]. Р.Кноль уважав можливим здійснити об'єднаний виступ грузинів і мусульманських народів Кавказу проти більшовицької Росії [6]. У зв'язку з цим він у листі до польського уряду просив асигнувати 6000 турецьких фунтів (трохи більше як 3000 американських доларів) на пропагандистську роботу серед емігрантів у Константинополі [Ibid., k.134]. Посол РП у Туреччині вважав необхідним створення організації, яка об'єднувала б усі народи Кавказу, мала б дієвий контакт із батьківщиною і могла б реально впливати на ситуацію в кавказьких республіках. Він звертав увагу на те, що Кавказ сполучає гірським хребтом українську Кубань і калмицькі степи й тому має важливе геополітичне й стратегічне значення для реалізації концепції прометеїзму Польщі. У контексті утворення загальнокавказької організації Р.Кноль свідомо обійшов увагою вірмен [Ibid., k.135] і рекомендував зосередити зусилля на об'єднанні Грузії, Азербайджану й Північного Кавказу. Неприйняття вірменами прометеївської

концепції впливало з їх антитурецької і прорадянської позиції, що розходила з принциповими засадами польської політики на Кавказі.

Під час проведеної в липні 1925 р. в Анкарі наради головних польських лідерів прометеївської акції: посла Р.Кнолля, аташе військового посольства РП в Туреччині підполковника Т.Шетцеля й делегованого МЗС відомого спеціаліста зі східної політики й експерта у відносинах із представниками еміграційних кіл Т.Голувка узгоджено програму їх подальшої діяльності [23]. Т.Голувці довірено продовження місії в Парижі, де 11 грудня 1925 р. з його ініціативи утворено організацію під назвою “Прометей”, що об’єднала українців, грузин, азербайджанців, туркестанців, горців Північного Кавказу, кримських і казанських татар, фінів та інгерманландців, які перебували в еміграції [22]. Організація “Прометей” стала уособленням міжнародного прометеївського руху.

Саме в цей період термін “прометеївський” набув поширення для означення національно-визвольного руху народів СРСР під керівництвом Польщі. Це відбулося завдяки ініціативі Т.Шетцеля, який поряд із виконанням прямих службових обов’язків за дорученням Ю.Пілсудського продовжував підтримувати контакти з політичними емігрантами в Стамбулі. Тут у 1926 р. під час таємного зібрання Т.Шетцель виступив із пропозицією, щоби спільну боротьбу за визволення від більшовицької окупації назвати прометеївською [19]. Вона була підтримана присутніми, і з того часу міфічний Прометей став символом боротьби народів за своє національне визволення.

Згодом у структурі міжнародної організації “Прометей” утворився його кавказький філіал, який формально зберігав ознаки незалежної організації. Комітет незалежності Кавказу (КНК) було створено в кінці 1926 р. До нього ввійшли грузинські, азербайджанські й північно-кавказькі емігранти, які перебували в основному в Стамбулі й Парижі. КНК складався з окремих еміграційних центрів згаданих еміграцій [9]. У листопаді 1926 р. в Парижі зусиллями КНК було створено часопис “Promethee” Прометей. – В.К.), який став політичним рупором усього прометеївського руху. “Ми почали з серпня 1925 р. з об’єднання грузинського фронту і завершили об’єднання навколо в єдиному кавказькому органі”, – так писав у листі до Т.Голувка один із тогочасних прихильників польської політики на Кавказі [12]. Місячник “Promethee” був утворений на паритетних засадах із представників різних національностей, що входили до організації “Прометей” [Ibid., k.283]. Головним редактором часопису протягом 1926–1938 рр. незмінно залишався видатний грузинський діяч Є.Гважава. У “Promethee” друкували свої статті всі найвидатніші діячі прометеївської еміграції, зокрема українці Р.Смаль-Стоцький, О.Шульгін та інші.

КНК представляв частину об’єднаного прометеївського фронту. Його завданням залишалася координація діяльності кавказької еміграції і приготування програми її об’єднання у федерацію чи конфедерацію. Ця робота координувалася польськими чинниками й повністю збігалася з прометеївською концепцією східної політики Польщі. Одночасно зі створенням КНК з’явилися труднощі з приєднанням до неї вірменської еміграції. Це пояснювалося протурецькою орієнтацією КНК, яка була дуже непопулярною серед вірмен.

У відносинах між різними центрами прометеївської еміграції бракувало солідарності. Окремі організації конкурували між собою, що нерідко перешкождало спільній прометеївській роботі. Т.Голувко наголошував на потребі узгодження зусиль між організаційними осередками КНК у Стамбулі й Парижі. На його переконання, у 1926 р. головну увагу потрібно було зосередити на пропагандистській діяльності часопису “Promethee” в Парижі, який повинен був мати велике значення для справи національного визволення поневолених Росією народів [13].

Для налагодження конструктивної роботи між різними закордонними центрами еміграції в 1929 р. було організовано у Варшаві Клуб “Прометей”, до якого серед інших увійшли грузинські емігранти. Однак головні осередки грузинської еміграції залиша-

лися поза кордонами Польщі. Серед них на першому місці був Париж, де діяв Грузинський національний центр на чолі із соціал-демократом Н.Жорданія. Турецький уряд, зважаючи на соціал-демократичну орієнтацію значної частини грузинських емігрантів, помилково ототожнював їх із II Інтернаціоналом. Тому діяльність грузин у Туреччині перебувала під пильним контролем влади. Після завершення процесів радянізації Закавказзя грузинська еміграція не оминула й Ірану. Однак з огляду на добросусідські відносини цієї країни із СРСР, будь-які прояви антирадянської агітації тут були неможливими [16]. У їх середовищі соціал-демократи з Грузинського національного центру не мали жодних впливів [там само].

Грузинська еміграція обмежилася антирадянською пропагандою на міжнародній арені і організаційною діяльністю в Парижі й Стамбулі. Діяльність на міжнародній арені полягала в проведенні політичних демонстрацій, виступів на різноманітних конференціях і з'їздах [20], що носили міжнародний характер (лінгвістів, Товариства приятелів Ліги Націй), висиланні протестів і меморіалів до Ліги Націй і до впливових політичних осіб [3].

У кінці 1931 р. розпочалася підготовча робота щодо укладення пакту Кавказької Конфедерації, яка відбувалася за участю польських політиків. Уже в лютому 1933 р. робочою групою на розгляд були представлені два проекти: Грузинського національного центру в Парижі й польський, який був заініційований ще за життя Т.Голувка (убитий у 1931 р. в Трускавці) і здійснений Генеральним штабом і МЗС Польщі. Грузинський проект передбачав утворення конфедерації закавказьких республік. Її складовими мали стати чотири республіки: Вірменія, Азербайджан, Грузія і Північний Кавказ. На конференції КНК від 6 лютого 1933 р. польські представники зробили застереження щодо грузинського проекту, аргументуючи це тим, що лише федеративний союз може результативно забезпечити інтереси чотирьох кавказьких народів. У результаті дебатів кавказький пакт було створено на базі обидвох проектів. Остаточна версія проекту не включала лише Вірменію, хоча й передбачала для неї можливість приєднання до угоди в майбутньому. 14 липня 1934 р. в Брюсселі представниками національних еміграційних центрів Азербайджану, Північного Кавказу й Грузії було урочисто підписано пакт Кавказької Конфедерації [17]. Від імені грузинської делегації текст договору підписав Н.Жорданія.

Соціал-демократична орієнтація лідера грузинської еміграції неоднозначно сприймалася прихильниками інших ідеологічних течій. Окрім того, далеко не всі емігрантські організації з колишньої царської Росії, які, зокрема, базувалися в Парижі, були прихильниками прометеївської політики Польщі на Кавказі, тому вороже поставилися до ідеї створення об'єднаної Кавказької Конфедерації під егідою Польщі. Серед опозиційних течій виділялася група, що об'єднувалася навколо видання "Независимый Кавказ" [10]. У перших номерах цього журналу опозиція гостро критикувала грузинський уряд, який складався із соціал-демократів, за їх меморіал до II Інтернаціоналу, в якому йшлося про готовність об'єднання у федерацію з не більшовицькою Росією (в якій би влада належала меншовикам – В.К.) [Ibid.].

Труднощі супроводжували діяльність КНК від часу його створення. Серед основних проблем були неприйняття ідеї союзу вірменською еміграцією, наявність жорсткої конкуренції між окремими еміграційними центрами і опозиції в середовищі грузинської еміграції, а також міжнародна ситуація в другій половині 30-х рр. ХХ ст., яка не сприяла реалізації прометеївської концепції. Головним у цей період стало протистояння двох держав – Німеччини й СРСР. Польща, застосовуючи в зовнішній політиці тактику рівновіддаленості від цих двох держав, була змушена тимчасово відмовитися від реалізації своїх планів.

Таким чином, грузинська еміграція в міжвоєнний період брала активну участь у міжнародному прометеївському русі під керівництвом Польщі, який мав виразно анти-

радянський і антикомуністичний характер. Однак створення КНК і підписання пакту Кавказької Конфедерації не принесло Польщі очікуваних результатів. Головною помилкою творців прометеївської акції було переконання в слабкості СРСР і переоцінка антирадянських рухів грузинської еміграції.

1. Российский государственный военный архив (РГВА), ф.453/к, оп.1, д.7, л.51 (Военный атташат в Москве (перевод Залетина)).
2. РГВА, ф.461/к, оп.1, д.268, л.7 (Переписка со вторым отделом Генерального штаба, командованием воинских частей и соединений о грузинских офицерах эмигрантах, служивших в польской армии по контракту).
3. РГВА, ф.461/к, оп.2, д.33, л.6 (Sprawy Rady Trzech i KНК).
4. Archiwum Akt Nowych (AAN), Akta Romana Knolla, sygn.1573, mf.1573/2, k.134 (Poselstwo Polskie w Turcji do MSZ Departament Polityczny w Warszawie. Scisle tajemne. Nie nadaje się do ogłoszenia w "Polsce - Zagranicy". 9.V.1925 r. Angora).
5. AAN, Akta Romana Knolla, sygn.1573, mf.1573/2, k.162 (Roman Knoll do Ministra Spraw Zagranicznych o powstaniu w Gruzji. 25.XI.1924 r.).
6. AAN, Akta Romana Knolla, sygn.1573, mf.1573/2, k.192 (Poselstwo Polskie w Turcji do MSZ (August Zaleski) w Warszawie u sprawie powstania w Gruzji. 20.IX.1924 r. Angora).
7. AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ), sygn.6687, mf.22985, k.188 (Oddział II Sztabu Generalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych do Pana Ministra Skarbu w sprawie oficerów gruzińskich niezakontraktowanych. 22.III.1926 r.).
8. AAN, MSZ, sygn.6687, mf.22985, k.188 (Kraj Zakaukazki w roku 1926).
9. AAN, MSZ, sygn.6690, k.214 (KНК. Wytyczne zasadnicze. 23.X.1930 r.).
10. AAN, MSZ, sygn.6690, k.282 (Fehiti-bej. Emigracja Kaukazka).
11. Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Oddział II Sztabu Głównego, I.303.4.5561, k.31 (Stosunki Polsko-Prometeuszowskie. Referat polityczny, obrazujący genezę sprawy, założenia ideologiczne i formy organizacyjne współdziałania Polsko-Prometeuszowskiego. 1939 r.).
12. CAW, I.303.4.5717, k.35 (Копия письма Вачнадзе к Т.Голувке. Константинополь. 1.X.1926 р.).
13. CAW, Oddział II Sztabu Głównego, I.303.4.5717, k. 36 (Копия письма Т.Голувка к Вачнадзе. Варшава. 21.X.1926 р.).
14. Ibid., k.283 (Fehiti-bej. Emigracja Kaukazka).
15. CAW, Oddział II Sztabu Głównego, I.303.4.5737, k.6 (Dr N. Nakuraszwili (Londyn). Gruzja).
16. CAW, Oddział II Sztabu Głównego, I.303.4.5741, k.2 (Emigracja Zakaukazka na terenie Iranu. 17 czerwca 1938 r.).
17. Gurdzistani. Pakt Konfederacji Kaukaskiej // Wschód-Orient. – Warszawa, 1934. – Nr 2–3–4. – Rok V. – S.169–170.
18. Nakaszidze J. Noe Ramiszwili // Wschód. – Warszawa. – 1931. – №1 (3). – R.II. –S.15–17.
19. Schaetzel T. Racja stanu Polski na Wschodzie // Niepodległość. – Londyn–Nowy Jork, 1972. – T.VIII (po wznowieniu). – S.225.
20. Zjazd Językoznawczy narodów ujarmonionych Z.S.S.R. // Wschód-Orient. – Warszawa, 1936. – Nr 2–3. – Rok VII. – S.52–58.
21. Симонова Т.М. Прометеизм во внешней политике Польши. 1919–1924 // Новая и новейшая история. – 2002. – №4. – С.47–64.
22. Bartoszewicz H. Misja Romana Knolla w Ankarze 1924–1925 гг. // Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej. – T.36. – S.122–123.
23. Bartoszewicz H. Roman Knoll wobec sprawy niepodległości Ukrainy 1917–1921. Z dziejów prometeizmu polskiego // Polska i jej wschodni sąsiedzi. – T.6 / Pod red. A.Andrusiewicza. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Reszowskiego, 2005. – S.28.
24. Mikulicz S. Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1971. – 314 s.

The article presents history of Georgian émigrés participation in the Promethean an international movement (1921–1939). The main attention is devoted to collaboration of Poland with émigré governments of Caucasus Republics. Much focus is on the role of Poles in forming federation unions of Caucasus Republics.

In the twenties-thirties of the XXth c. Georgian émigrés played an active part in the Promethean movement. Its nature was distinctly anti-Soviet and anti-communist. However consolidation of Caucasus émigrés into a Caucasus Independence Committee and the signing of a Caucasus Confederation Pact didn't produce any practical results for fulfillment of a Promethean concept. The major error of Promethean politics was conviction in internal weakness of the USSR and overestimation of anti-Soviet emigration forces of Caucasus peoples.

Key words: Promethean movement, Prometheism, Poland, Georgia, Georgian émigrés, Caucasus Confederation.